

Остуоруйа нөнүө оҕону сирдээх буолара итии.

Биһиги өбүгэлэрбит үөрэхтээһин да суоҕуна оҕолорун сайыннарар киэптэрэ баар этэ: айылҕа дыктилэрин билиһиннэрэн, сирэ-туому тутуһуннаран, үтүөбэ-кэрэбэ угуйаллара, уос номоҕо буолбут норуот уус -уран айымньыларын оҕолор өйдөрүгэр-санааларыгар тиэрдэр идэлээхтэрэ.

Саха фольклора түнҥү былыргыттан киһи өйө-санаата сайдыытын сайыннарар, сир-майгы өттүнэн үтүө киһи буоларга иитэр-үөрэтэр суолталаах.

Остуоруйа – саха фольклорун биир көрүнэ. Остуоруйа дойдутугар оҕо саамай кыратыттан истэр. Хас биирдии оҕо кыра эрдэбиттэн төрөппүттэрэ остуоруйа кэпсииллэр. Остуоруйаны истэн оҕо элбэби билэр. Кини көмөтүнэн оҕо аан маннай эйбэс сыһыаны, добордуу буолууну, куһаҕаны учугэйи араара, билэ үөрэнэр.

Саха остуоруйата үс көрүннэ араасар

- хамсыыр - харамай туунан;
- олох – дьабах туунан;
- дыктилээх - алыптаах остуоруйа;

Хамсыыр – харамай туунан остуоруйа кылгас буолар. Бу остуоруйаларга кыыллар киһи курдук санарар, бэйэлэрэ туспа ейдеех – санаалаах буолаллар. Остуоруйаларга киһи эмиэ баар, ол эрээри кини кылаабынан оруолу толорбот. Бу остуоруйаларга Саха сириг чысхаан тымныыта, кини кырабыабай айылҕата, манна баар кыыллар, кетердер майгыларын - сигилилэрин кердерер.

Олох – дьабах туунан остуоруйалар. Дьаданы – баай олохун дьабаһын кердереллер. Уксун бу остуоруйаларга дьаданы киһи баай утары барарын, кини сымыйаччы – ойууннары, удаһаннары, бандьыттары утары осуьар.

Дыктилээх - алыптаах остуоруйалар саамай дьон себулээн кэпсиир – истэр остуоруйалара. Бу остуоруйаларга уксун борустуой, дьаданы дьон кылаабынай герой буолаллар. Кинилэр ханнаанна кетеллер, балык курдук ууга усталлар, араас планетаҕа бараллар, кыыл – кетер санатын ейдууллэр. Дыктилээх – алыптаах остуоруйалар уонна олох – дьабах остуоруйалара соробор майгыннаааллар.

Хас биирдии иитээчи билинни кэмгэ сир-майгы, өй-санаа өттүнэн сайдыылаах, үтүө санаалаах оҕону иитэргэ дьулуһар.

Кыра киһи, ордук детсадка сылдьар сааһыгар, тулалыыр эйгэтин өрүһүспүттүү соронуулаахтык ылынар кэмэ. Бу кэми олус табатык Л.Н.Толстой: “Мин сааһым ити эрэ кэмигэр олус элбэби, киэни бэрт суһаллык ылыммытым, олохум кэнники түгэнэ итинтэн 1/100 эрэ ылбыта. Биэс саастан миэхэ диэри биир хардыы, оттон сана төрөөбүт оботтон биэһигэр диэри – сүнкэр сөбүмэр ыраах” (Л.Н.Толстой. Собр.соч.,т.10, М.,1968, с.537). Биллиилээх педагог А.С.Макаренко бу биэс сыл туһунан маннык суруйбута: “Эһиги оҕо биэс сааһыгар диэри тугу онорбуккут иитэр кэм 90 бырыһыаныгар ылар. Ол да кэнниттэн киһини итии-чочуйуу салбанар эрээри сибэккени биэһигэр диэри харайбыккыт, онтон салгыы отонун хомуйан барабыт”.

Оҕо түргэнник сайдарыгар, толук уураар остуоруйа. Кыра киһи остуоруйа истэрин олус сөбүлүүр. Кини остуоруйа нөнүө туларыыр эйгэтин, олоху дьаһаһы кытта кытта билсэр. Остуоруйаны истэн оҕо ойуулуур-дьүһүннүүр, тэнниир-холуур, дьобуруун

сайыннарар, кини остуоруйа геройдарын аһынар, куһаҕаны үчүгэи араара үөрэнэр, араас түгэннэртэн быһаныахха (тахсыахха) сөп эбитин билэ үөрэнэр. Оҕо өйгө тутара, айан көрө үөрэнэрэ, тылын саппааһа элбиир, ситимнээх саната сайдар. Остуоруйа көмөтүнэн улахан киһи оҕону кытта тэннээһин курдук кэпсэтэр. Киниэхэ кыра эрдэҕиттэн остуоруйа кэпсиир, ааҕар буоллахтарына оҕо түргэнник санарар эбит. Ол иһин даҕаны нуучча улуу педагога К.Д.Ушинский: “Тыл киһи аймах учуутала буолара, буолуо даҕаны. Тылы үөрэтии курдук киһини сайыннарар атын предмет суох”.

Остуоруйаны истэн, көрөн оҕо бэйэтэ эмиэ айар дьобура сайдан айан холоноҕор. Ол курдук биһиги уһуйаанна оҕо айар, тутта-хапта сылдыар дьобурун, толлубат буоларга, санарар санатын, тылын саппааһын байытарга анаан эбии үөрэхтээһин проегынан “остуоруйа ыллыга”- диэн куруһуок үлэлиир. Манна оҕолор саха фольклорун кытта. Остуоруйа кэпсии, айа, оонньоон көрөллөр, чабырбах ааҕа уерэнэллэр. Туруорбут остуоруйаларбытын детсад иһинэн сынньаланнарга, улууска буолар конкурстарга кыттабыт. Сыл түмүгүнэн киэн аудиторияҕа тахсан көстөбүт.

Онон, мин санаабар, оҕо саамай түргэнник тулалыыр эйгэни, бэйэтэ хайдах өйдүүрүнэн ылынарыгар остуоруйа улаханлык көмөлөһөр.

*Суруйда: Ушницкая Ульяна Анатольевна
иитээччи, МБДОУ №12 “Күнчээнэ”.
Усть-Алданский улус.*